

Slovo Natsii (Milletin Sözü), Aleksandr Soljenitsin ve Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre Ukrayna ve Ukraynalılar

Ukraine and Ukrainians according to Slovo Natsii (The Nation Speaks), Aleksandr Solzhenitsyn and the Russian Orthodox Church

Journal of Civilization Studies
Volume 9, Issue 1, pp. 1-9
2024
DOI: 10.52539/mad.1506065
Received: 27 June 2024
Accepted: 21 August 2024
© The Author(s) 2024
For reprints and permissions:
<https://dergipark.org.tr/pub/mad>

İdil TUNÇER-KILAVUZ¹

Özet

Bu makalede üç farklı Rus milliyetçisi yaklaşımın (Slovo Natsii, Aleksandr Soljenitsin ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin) Ukrayna ve Ukraynalılar konusundaki fikirleri incelenecek ve birçok konuda farklı fikirlere sahip olsalar da bu üç yaklaşımın Ukrayna ve Ukraynalılar konusunda çok benzer fikirleri paylaştıkları gösterilecektir. Her üç yaklaşım da Ukrayna'nın yapay bir ülke olduğunu ve ayrı bir Ukrayna milletinin olmadığını savunmaktadır. Her üçü de Ukraynalıların Rusların üç kolundan biri olduğuna inanıyor. Ukrayna bu gruplar tarafından, Batı bölgesi hariç, Rus toprağı olarak görülmektedir. Doğu Slavlarının Rus milletinin kolları olarak birleştirilmesi, Rusya'nın sınırlarının genişletilmesi, Rus Ortodoksluğunun savunulması konularında benzer görüşlere sahipler. Ayrıca bu üç yaklaşımın incelenmesi Rus milliyetçiliğinin ve Rus milliyetçilerinin Ukrayna ve Ukraynalılar konusundaki yaklaşımlarının yeni olmadığını, eskiden beri benzer yaklaşımların Rus milliyetçilerinin birçok farklı kanadı tarafından paylaşıldığını göstermektedir. Rus milliyetçileri Ukrayna'yı bağımsız bir ülke ve Ukraynalıları Ruslardan ayrı bir halk olarak kabul etmekte her zaman zorlanmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Slovo Natsii, Aleksandr Soljenitsin, Rus Ortodoks Kilisesi, Rusya Federasyonu, Rus milliyetçiliğı, Kırım

Abstract

In this article, the ideas of three different Russian nationalist approaches (Slovo Natsii, Aleksandr Solzhenitsyn and the Russian Orthodox Church) on Ukraine and Ukrainians will be examined and it will be shown that although they have different ideas on many issues, these three approaches share very similar ideas on Ukraine and Ukrainians. All three approaches argue that Ukraine is an artificial country and that there is no separate Ukrainian nation. All three believe that the Ukrainians are one of the three branches of the Russian nation. Ukraine, excluding the western region, is viewed by these groups as Russian territory. They have similar views on the unification of Eastern Slavs as branches of the Russian nation, the expansion of Russia's borders, and the defense of Russian Orthodoxy. Moreover, examining these three approaches shows that Russian nationalism and the approaches of Russian nationalists towards Ukraine and Ukrainians are not new, and similar approaches have been shared by many different groups of Russian nationalists for a long time. Russian nationalists have always had difficulty accepting Ukraine as an independent country and Ukrainians as a separate people from Russians.

Key Words: Slovo Natsii, Aleksandr Solzhenitsyn, Russian Orthodox Church, Russian Federation, Russian Nationalism, Crimea

¹ Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, idil.kilavuz@medeniyet.edu.tr, ORCID: 000-0002-9226-05-84.

GİRİŞ

Bu makalede üç farklı Rus milliyetçisi yaklaşımın (Slovo Natsii, Aleksandr Soljenitsin ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin) Ukrayna ve Ukraynalılar konusundaki fikirleri incelenecek ve birçok konuda farklı fikirlere sahip olsalar da bu üç yaklaşımın Ukrayna ve Ukraynalılar konusunda çok benzer fikirleri paylaştıkları gösterilecektir. Her üç yaklaşım da Ukrayna'nın yapay bir ülke olduğunu ve ayrı bir Ukrayna milletinin olmadığını savunmaktadır. Her üçü de Ukraynalıların Rusların üç kolundan biri olduğuna inanıyor. Ukrayna bu gruplar tarafından, batı bölgesi hariç, Rus toprağı olarak görülmektedir. Doğu Slavlarının Rus milletinin kolları olarak birleştirilmesi, Rusya'nın sınırlarının genişletilmesi, Rus Ortodoksluğunun savunulması konularında benzer görüşlere sahipler. Ayrıca bu üç yaklaşımın incelenmesi Rus milliyetçiliğinin ve Rus milliyetçilerinin Ukrayna ve Ukraynalılar konusundaki yaklaşımlarının yeni olmadığını, eskiden beri benzer yaklaşımların Rus milliyetçilerinin birçok farklı kanadı tarafından paylaşıldığını göstermektedir. Rus milliyetçileri Ukrayna'yı bağımsız bir ülke ve Ukraynalıları Ruslardan ayrı bir halk olarak kabul etmekte her zaman zorlanmışlardır.

Bu çalışmada incelenecek ilk yaklaşım, Slovo Natsii'nin yaklaşımıdır. Rusça'da "Milletin Sözü", "Millet Konuşuyor" veya "Millete Bir Söz" anlamına da gelebilecek bu belge, Sovyet döneminde 1970 yılı sonunda samizdat'ta dolaşmaya başlamış, anonim olarak Rus milliyetçileri tarafından imzalanmıştır. Genel olarak varolan legal yayınlarda kendilerini bu derece açıklıkla ifade edemeyen Rus milliyetçileri tarafından hazırlanmış bir belgedir. "Büyük güç milliyetçiliği" olarak nitelendirilebilecek, Rusya'nın büyük bir güç olması gerektiğini düşünen Rus milliyetçileri tarafından yazılmıştır. Bu çalışmada ikinci olarak, ilk gruptan çok farklı görüşlere sahip, en öne gelen Sovyet muhaliflerinden olan, büyük güç milliyetçiliğine karşı, muhafazakâr bir milliyetçi olarak adlandırılabilir Aleksandr Soljenitsin'in Ukrayna ve Ukraynalılar hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Aşağıda tartışılacağı gibi, ideolojik olarak çok farklı fikirlerde de olsalar Rus milliyetçilerinin Ukrayna ve Ukraynalılar konusundaki görüşleri benzerdir. Ukrayna ve Ukraynalılar konusundaki düşünceleri tartışılacak üçüncü yaklaşım Rus Ortodoks Kilisesinin yaklaşımıdır. Kilisenin Ukrayna ve Ukraynalılar konusundaki fikirlerinin diğer gruplarla benzer olduğu görülecektir.

Makalenin son kısmında, Rus milliyetçilerinin Kırım konusundaki yaklaşımları analiz edilecektir. Rus milliyetçiliği açısından Kırım çok önemlidir. Rusya-Ukrayna savaşından önce, 2014 yılında Rusya Federasyonu tarafından ilhak edilen ilk Ukrayna toprağı olarak Kırım, gelecek büyük savaşın habercisi olmuştur. Kırım'ın ilhakı, aralarında birçok konuda farklı görüşler olmasına rağmen Rus milliyetçilerinin tüm kanatlarının güçlü bir şekilde desteklediği bir hareket olmuş, Rusya Federasyonu Başkanı Vladimir Putin'in destek oranları ilhaktan sonra yüzde 86'lara kadar çıkmış, daha önce Putin muhalifi olan birçok Rus milliyetçisinin Putin destekçisi haline gelmesine neden olmuştur.

Rus milliyetçiliğinde, Ukraynalıların ve Belarusların ayrı bir yeri vardır. Ruslar, Ukraynalılar ve Belaruslar Rus milliyetçileri tarafından Rus milletinin üç kolundan biri olarak görülür. Rus milliyetçilerinin çoğu için Ruslar, Ukraynalılar ve Belaruslar tek bir millettir. Rus milliyetçiliğinde, Russkii (Rus), Büyük Rusları (Ruslar), Küçük Rusları (Ukraynalılar) ve Beyaz Rusları (Belaruslar) içeren Rus milleti olarak anlaşılır. Bu anlayışa göre, Doğu Slavları "yapay" sınırlarla bölünmüş olsalar da, ortak bir Ortodoks medeniyetine ait tek bir halk olarak görülürler (Pankhurst, 2020: 165-167). Bu nedenle, Rus milliyetçileri, bağımsız bir Ukrayna'yı kabul etmekte zorlanmış ve ayrı bir Ukrayna milletinin varlığını da kabullenememişlerdir. Bu yaklaşımda hiyerarşik bir anlayışın da olduğunu söylemek gerekir. Büyük Ruslar, bu halklar arasındaki hiyerarşide en üstte yer alır. Diğerlerinin lideri, yöneticisi ve koruyucusudurlar. Ukrayna ile Rusya arasındaki problemlerin kökenleri, Rusya'nın bağımsız bir Ukrayna devletini ve ayrı bir Ukrayna milletini kabullenememesinde yatmaktadır.

Rus milliyetçiliği, Sovyetler Birliği ordusunun üst kademelerinde ve KGB'de her zaman etkili olmuştur. Putin'e ve Rus milliyetçilerine göre, Ruslar, Ukraynalılar ve Belaruslar, "Rus şehirlerinin anası" Kiev'de kurulan ilk Rus devleti olan 'Kiev Rus'tan doğmuş, ortak bir Rus milletinin üyeleridir. Ruslar,

Ukraynalılar ve Belaruslar aynı halktır. Hem resmi Rus milliyetçileri hem de Aleksandr Soljenitsin'den Aleksey Navalni'ye kadar muhalif Rus milliyetçileri için Ukraynalılar ve Belaruslar Rus milletine dahildirler. Soljenitsin, 1970'lerden 1990'ların başlarına kadar yazdığı eserlerinde Ukrayna'nın güneydoğu bölgelerinin Ukrayna ile zayıf bağları olduğundan bahsetmiştir. Özellikle 2014 ve sonrasında yaptığı konuşmalara ve yazılarına bakıldığında Putin'in de bu görüşte olduğu görülmektedir. O da Rus milliyetçileri gibi Ukrayna'nın yapay bir ülke olduğuna inanmaktadır. Bu görüşe göre, Kırım ve Sivastopol, 1954'te adaletsiz bir kararla Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne devredilmiştir. 2014'te bu bölgelerin Rusya'ya katılması, adaletin yerine getirilmesi olarak görülmüştür. Bu yaklaşım, aynı zamanda, Ukraynalıların Rusya ile ortak bir tarihe, ortak bir Rus diline, ortak bir Rus Ortodoks Kilisesi'ne sahip olduklarını savunmaktadır. Sovyetler Birliği zamanından beri devam eden tarih yazımına göre, üç Doğu Slav halkının ortak kökeni, ilk Rus devleti olan Kiev Rus'tan gelir. Moskova, Rus topraklarını bir araya getirmiş ve Büyük Petro Rusya İmparatorluğunu kurarak bu halkların birliğini devam ettirmiştir. "İlk Rus devleti" olarak görülen "Kiev Rus" ayrıca Hıristiyanlığın kabul edildiği yer olduğu için de önemli görülmüştür.

Sovyetler Birliğinde hem resmi hem de muhalif Rus milliyetçileri, Sovyetler Birliğinin dağılmasına karşı çıkmışlardır. Her iki grup da Rusya'dan ayrı bir Ukrayna'nın varlığını kabul etmemiş ve her ikisi de Ukraynalıların Rus milletinin üç kolundan biri olduğuna inanmışlardır. Muhalif ve resmi Rus milliyetçileri aslında benzer politikaları savunuyor ve benzer bir tarih anlatısını paylaşıyorlardı. Komünizm konusunda farklı yaklaşımları olsa da birbirlerine karşı sempati duyuyorlardı (Tunçer-Kılavuz, 2023).

1. MİLLETİN SÖZÜ (SLOVO NATSİİ) VE UKRAYNA

Rusça'da "Milletin Sözü", "Millet Konuşuyor" veya "Millete Bir Söz" anlamına da gelebilecek bu belge, Aralık 1970'te samizdat'ta dolaşmaya başlamıştı. Muhtemelen Sovyetler Birliği Demokratik Hareketi'nin Programı'na ("Rusya, Ukrayna ve Baltık Demokratları" tarafından imzalanmış bir samizdat manifestosu) bir yanıt olarak hazırlanan bu belgede, Slovo Natsii yazarlarının demokratların programında ayrılıkçı bir eğilim algıladığı görülmüyordu. Mektup, "Rus vatanseverleri" tarafından anonim olarak imzalanmıştı. Slovo Natsii'ye katkıda bulunanlar, eski Çarlık sloganını tekrar ediyorlardı: "Tek ve Bölünmez Rusya" (Yedinaya i nedelimaya Rossiya) (Barghoorn, 1986: 62).

Mektubu yazarlar, Rus milletinin saflığının korunmasını istiyorlardı. Devlet dini olarak Rus Ortodoksluğu ile büyük "tek ve bölünmez Rusya"nın yeniden canlandırılmasını istiyorlardı. Onlara göre, Sovyetler Birliği'nde Rusların egemen millet olduğu doğru değildi; siyasal alanda Ukraynalılar, kültürel ve bilimsel alanda Yahudiler Ruslardan çok daha egemenlerdi. Slovo Natsii, Çarlık Rusya'sının yayılmacı, emperyalist politikalarından yanaydı. Rusların egemen olduğu bir devlet yapısı istiyorlardı (Barghoorn, 1986).

Slovo Natsii, "tek ve bölünmez Rusya" sloganını benimsedi. Milletler meselesini "temel sorun" olarak niteleyen belge, Sovyetler Birliğinin federasyon yapısını eleştiriyordu. Yazarlar, Rusya İmparatorluğu'nun emperyalist politikalarına hayrandılar. Ruslar tarafından yönetilen üniter bir devlet taraftarıydılar. Metinde, eğer ayrılma söz konusu olursa, Rus olmayan cumhuriyetlerin Rusya'nın şu bölgeleri elinde tutmaya kararlı olduğunu bilmelerinin gerektiğini belirttiler: Ayrı varlığı "yapay olarak sürdürülen" Belarus, ağırlıklı olarak Rus nüfusa sahip Ukrayna'nın doğu bölgeleri; Moldova; Kazakistan; "Yarı Ruslaşmış" Kırgızistan; Gürcistan'ın belirli bölgeleri. Bu bölgelerin dışında kalan Rus olmayan cumhuriyetlere de ayrılmanın sonuçlarını dikkatlice düşünmeleri tavsiye ediliyordu (Dunlop, 1995: 162-163).

Slovo Natsii yazarları, sınırların değiştirilmesini talep ettiler. Ukrayna'nın mevcut sınırlarının cumhuriyetin nüfus yapısına uygun olmadığını iddia ettiler ve güneydoğu Ukrayna'nın ayrılmasının Ukrayna'nın denize veya herhangi bir sanayi merkezine erişimi olmayacağı anlamına geleceğini belirttiler.

“Ukrayna'nın modern sınırları etnografik sınırlarına uymuyor. Ukrayna'da yedi milyon Rus yaşıyor ve muhtemelen biraz daha az sayıda Ruslaşmış Ukraynalı var, bu nedenle Ukrayna'nın bölgelerini Rusya'nın bir parçası olarak sınıflandırmak daha doğru olacaktır. Kırım'ın Ukrayna'ya devredilmesi gibi bariz bir adaletsizlikten söz etmiyoruz bile; Rusların büyük çoğunluğu artık “Ukrayna dilini” öğrenmek zorunda kalıyor.” (Slovo Natsii, 1971)

Rus milliyetçileri, Ukrayna'nın yapay bir cumhuriyet olduğuna inanıyorlardı. Rusya ve Polonya'ya ait olan bölgelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştu. Slovo Natsii'de şöyle yazıyordu:

“Bildiğiniz gibi Ukrayna'da güçlü bir milliyetçi hareket var. Ancak kendisine tamamen gerçekçi olmayan hedefler koyuyor. Ukrayna'nın bağımsız varlığı sorunu gerçekten ortaya çıkarsa, kaçınılmaz olarak sınırlarının gözden geçirilmesi gerekecektir. Böyle bir durumda Ukrayna, aşağıdaki topraklardan vazgeçmelidir: (a) Kırım; (b) Rus nüfusunun çoğunlukta olduğu Harkiv, Donetsk, Luhansk ve Zaporijya oblastları ve (c) Nüfusu yeterince Ruslaşmış, tarihsel olarak Rus devletinin çabalarıyla gelişmiş olan Odesa, Mykolayiv, Herson, Dnipropetrovsk ve Sumy oblastları. Geriye kalan kısım, denize erişimi olmadan ve gelişmiş sanayi bölgeleri olmadan ne umut edebilir? Ukraynalılar bunu düşünsün.” (Slovo Natsii, 1971)

Şaşırtıcı bir şekilde, Slovo Natsii yazarları Ukrayna bölgeleri hakkında bugün konuşuyor gibidirler. 1970 yılı sonunda yazılan bu metindeki söylem ile bugünkü durum arasındaki benzerlik çarpıcıdır. O zamandan bu zamana Rus milliyetçilerinin Rus olarak gördüğü, “vazgeçmeyeceğiz” dedikleri topraklar bugün de Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'da hak iddia ettiği bölgelerdir.

2. ALEKSANDR SOLJENİTSİN, UKRAYNA VE UKRAYNALILAR

Soljenitsin, en tanınmış muhalif Rus milliyetçisidir. Soljenitsin, Ukrayna'nın büyük bölümünün bir Rus Birliği'nin parçası olduğu düşüncesini desteklemiş ve Ukrayna'nın güneydoğu bölgeleri üzerindeki egemenliğini sorgulamıştır. RSFSR'nin (Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti) egemenliğinin ilan edilmesinden üç ay sonra iki gazete, Komssomol'skaya pravda ve Literaturnaya gazeta, 25 milyonun üzerinde bir baskıyla, en ünlü Rus yazar ve milliyetçilerinden Aleksandr Soljenitsin'in “Rusya'nın Yeniden İnşası” adlı broşürünü bastı.

Bu broşürde SSCB'nin dağılmasının hemen öncesinde Soljenitsin, Sovyetler Birliği'nin yerini alacak bir Rus Birliği (doğu Slavları) kavramını ana hatlarıyla açıklamıştır. Soljenitsin, Ukraynalılar ve Rusların yapay olarak bölünmüş "tek halk" olduklarına inanıyordu. Soljenitsin, broşürde bağımsız bir Ukrayna'nın Yeni Rusya veya Kırım ve Donbas ve kendi kaderini tayin hakkı'na izin verilmesi gereken bölgeler olmadan var olabileceğini yazdı. Soljenitsin Ukrayna'daki ayrılıkçı eğilimlerin de farkında olarak, Ukrayna'nın Rusya ile bir arada kalmaya zorlanmaması gerektiğini belirterek, oblast seviyesinde referandum yapılmasını önermişti.

Soljenitsin, birçok Rus milliyetçisinden farklı olarak 11 Sovyet cumhuriyetinin Rusya'dan ayrılmasını öneriyordu. Fakat Soljenitsin'in broşürde “Rusya” derken aslında Rusya, Ukrayna ve Belarus'un birliğinden bahsettiği bellidir. Ona göre, Ruslar, Ukraynalılar ve Belaruslar aynı halktır:

“Dokuzuncu yüzyıl civarından bu yana var olan ve kendi, Rusça olmayan, diline sahip, ayrı bir Ukrayna halkının varlığı hakkındaki ifadelerin tümü, yakın zamanda icat edilmiş birer yalandır. Hepimiz aziz Kiev'den doğduk, Rus topraklarının başladığı ... ve Hıristiyanlığın ışığını aldığımız ... Kardeşler! Bu acımasız bölünmeye ihtiyacımız yok. Bu fikir, komünist yılların getirdiği zihinlerin kararması sonucunda ortaya çıkıyor. Birlikte, Sovyet döneminin acısını yaşadık, birlikte bu çukura düştük ve yine birlikte - bundan çıkış- yolumuzu bulacağız”. (Solzhenitsyn, 1991)

Bu ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, Soljenitsin, şu anda varolan sınırlarında bir ulus-devlet olarak Rusya cumhuriyetinden; Rusya, Ukrayna ve Belarus'tan oluşan bir birlik önermekteydi:

“Çevredeki cumhuriyetlerin ayrılmasından sonra, daha eski zamanlarda olduğu gibi, Rus (Rus kelimesi yüzyıllar boyunca Küçük Ruslar-Ukraynalılar, Büyük Ruslar ve Belarusları kapsamıştır) ya da 18. yüzyıldan beri kullanılan bir isim olarak Rusya adı verilen bir çekirdek varlık kalmalı.” (Solzhenitsyn, 1991)

Ve ayrıca:

“Çevredeki cumhuriyetlerin ayrılmasıyla birlikte Rusya Birliği (Rossiiskii soyuz) (Rusya, Ukrayna ve Belarus), artık kıymetli iç gelişiminin peşine düşmekte özgürdür ve en sonunda imparatorluğa doğru dışa yönelmek yerine titizlikle dikkatini kendine yöneltebilir.” (Solzhenitsyn, 1991)

Soljenitsin, SSCB'nin hemen hemen yüzde sekseninin elde tutulmasını öneriyordu. Ukrayna ve Belarus'tan ayrı bir Rusya düşünemiyordu.

Rus milliyetçilerinin çoğu için Rusya ve SSCB eş anlamlıydı, birçoklarına göre Rusya, Rusya'ya ek olarak Ukrayna ve Belarus'un birleşiminden meydana gelmişti. Sovyet dönemi sonrasında, Rusların tarihte ilk kez bir ulus-devlet fikrine adapte olmaları gerekmiştir.

3. RUS ORTODOKS KİLİSESİ VE UKRAYNA

Rus Ortodoks Kilisesi tarihi boyunca devlet politikalarının destekçisi olmuştur. Rusya tarihinde devletten ayrı ve bağımsız bir Rus Ortodoks kilisesinden bahsetmek mümkün değildir. Rus Ortodoks Kilisesi hem Çarlık döneminde, hem de Sovyetler Birliği ve şimdiki dönemde kendisini “Kutsal Rusya”nın ve onun birliğinin koruyucusu olarak görmüştür. (Plochy, 2017) Sovyetler Birliği döneminde Kilise, Sovyet yönetiminin politikalarıyla uyum içerisinde hareket etmiştir. Bugün de aynı şekilde devlet politikalarıyla uyumlu olarak hareket etmeye devam etmektedir. 2009 yılında kilisenin başına geçen Patrik Krill 2014 yılında Kırım'ın ilhakını onaylamıştır.

Sovyetler Birliği döneminde kendisini tüm Sovyet coğrafyasının Ortodoks kilisesi olarak konumlandıran Rus Ortodoks Kilisesi bugün de eski Sovyet coğrafyasını kendi bölgesi olarak görmeye devam etmektedir. Ayrıca, Rus Ortodoks Kilisesi tüm doğu Slavlarının Kiev Rusya'sındaki ilk Rus devletinden geldiğine ve bu Rus milletinin Ukraynalılar (Küçük Ruslar), Belaruslar (Beyaz Ruslar) ve (Büyük) Ruslardan oluşan üç kolu olduğu anlayışına sahiptir. Ukrayna Ortodoks Kilisesinin kendisinden bağımsız olmasına da karşıdır. 2014 yılından beri görüldüğu gibi Rus Ortodoks Kilisesi bu fikirleri gereği, din, tarih ve kültürel olarak birleşmiş Ruslar, Ukraynalılar ve Belaruslardan oluşan tek bir topluluk olan “Kutsal Rusya” olarak gördüğu toprakları bir araya getirmek için yürütüldüğünü söylediği, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısını meşru görmektedir.

Rus Ortodoks Kilisesi kendisini “Kutsal Rusya” ile Rus milletinin birliğinin koruyucusu olarak görmektedir. Ukrayna Ortodoks Kilisesi 2019 yılında Rus Ortodoks Kilisesinden bağımsızlığını ilan ettiğinde Rus Ortodoks Kilisesi buna şiddetle karşı çıktı. Rus Ortodoks Kilisesi kendisini eski SSCB'ndeki tüm Ortodoks kiliselerinin ana kilisesi olarak görür. Kiev, Rus tarih yazımında ilk Rus devleti olarak görülen tarihi Kiev Rus'un merkezi ve Kutsal Rusya'nın kalbi olarak görüldüğünden büyük öneme sahiptir.

Yukarıda belirtildiği gibi, Rus tarih yazımına göre Kiev “Rus şehirlerinin anası” ve “Kiev Rus” ilk Rus devletidir. Ayrıca Ukrayna ve Kırım, 988'de Kiev Rusya'sının Hıristiyanlığa geçtiği yer olduğu için de Rus Ortodoks Kilisesi Ukrayna üzerinde hak iddia etmektedir. Ukrayna üzerinde kontrolü olmaksızın Rus Ortodoks Kilisesi'nin Kiev Rus konusundaki iddialarını sürdürmesi ve Ortodoks dünyasının en büyük kilisesi olma iddiasını devam ettirmesi zordur. (Kuzio, 2022)

Rus Ortodoks Kilisesinin anlayışına göre Doğu Slavları ilk Rus devleti olan Kiev Rusya'sından gelen ortak bir kökene sahiptir. Ruslar ve Ukraynalılar ortak bir tarihi paylaşmaktadırlar. "Kutsal Rusya" halkları her zaman kardeşler ve öyle de kalacaklardır. 1240'da Kiev Rus'un düşüşünden 1654'teki Peryaslav anlaşmasına kadar olan dönemde Ukraynalılar Ruslardan ayrılmalarının acısını çekmiş, daha sonra Ukrayna halkı Rusya ile birleştikten sonra yeniden canlanmış, Çarlık döneminde ve SSCB döneminde gelişmiştir. Bu anlayışa göre, Rus Ortodoks Kilisesi, Kiev Rus'tan beri var olan eşsiz Ortodoks medeniyetine ait, aynı kandan ve inançtan olan Doğu Slavlarının kutsal, bozulmaz birliğini temsil etmektedir (Shestopalets, 2019: 50).

"Kutsal Rus" kavramı, Ruslardan ayrı bir Ukrayna ulusunun varlığını kabul etmez, yalnızca Rus milleti içerisinde bir Küçük Rus kimliğine izin verir. "Kutsal Rusya"nın üç doğu Slav halkı, birlikte doğmuş olan ve her zaman birlikte kalacak olan tarihi Rus halklarıdır. Bu anlayışa göre, Ukraynalılar Rus milletinin bir koludur. Ukrayna Kilisesini ayrı bir kilise olarak kabul etmek Ukraynalıların Ruslardan ayrı bir millet olduğunu kabul etmek demek olacağından, Ukrayna Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlığı kabul edilmez. Rus Ortodoks kilisesi, Rusya devletinin politikalarıyla uyumlu şekilde Ukrayna kilisesinin ayrı bir kilise olmasına kesinlikle karşıdır, aynı şekilde tüm doğu Slavlarını Rus milletinin bir parçası olarak görür ve Kilise Kremlin'in Rus topraklarının bir araya toplanması politikasını desteklemektedir (Kuzio, 2022).

Rus Ortodoks Kilisesi Kremlin'in Rusya-Ukrayna savaşına ilişkin söylemini benimsemiştir. Ukrayna'daki Rus Ortodoks kilisesi de Rusya'nın Kırım'ı ilhakını veya Ukrayna'daki askeri saldırılarını hiçbir zaman kınamamıştır. Bunun yerine savaşı bir tür "grup içi savaş" ya da "kardeşler arası savaş" olarak tanımlamıştır (Shestopalets, 2019: 47). Kiliseye göre Rusya, Rusların ve Ukraynalıların birliğini koruyarak Rus Dünyasının birliğini savunmaktadır. Ukrayna ve Ukraynalılara ilişkin olarak da Rus milliyetçileriyle ortak görüşlere sahiptir.

4. KIRIM VE RUS MİLLİYETÇİLERİ

Bugün Rusya, "Kırım her zaman Rustu" iddiasını ileri sürmektedir. Temmuz 2021'de Ukrayna, "Yerli Halklar" yasasını kabul ettiğinde, Kırım'da 'Yerli Halk' olarak Tatarlar, Karaylar ve Kırımçaklar'ı tanımlamıştı. Yasa aynı anda iki yaklaşımı benimsemektedir. Birincisi, Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukashenka'nın Belarus'ta takip ettiği bir Doğu Slav kimliği yerine Ukraynalı kimliği lehine bir seçim yapmıştır. İkinci olarak da, Rusların yarımada'nın yerli halklarından biri olduğunu reddederek, 'Kırım her zaman Rustu' efsanesini çürütmektedir. Tıpkı Amerika ve Kanada'nın tarihinin 1607 ve 1608'de Jamestown ve Quebec'in kurulmasıyla başlamaması gibi, aynı şekilde Kırım tarihi, Rusya İmparatorluğu'nun Kırım'ı işgal ettiği 1783'te başlamamıştır (Kuzio, 2020).

Rusya'nın Kırım ve Sivastopol'a yönelik toprak iddiaları, Rusya'nın bağımsızlığının ilk aylarında başlamış, 1990'lar ve 2000'ler boyunca devam etmiş ve 2014'te işgal ve ilhakla zirveye ulaşmıştır. Kırım, Rusya-Ukrayna ilişkilerinde her zaman bir gerilim kaynağı olmuştur ve Rus liderler, Ocak 1992'den başlayarak 1990'lar boyunca birçok durumda Kırım'a ve Sivastopol limanına yönelik toprak iddialarında bulunmuşlardır. Ruslar, yüzde 84-86 gibi yüksek oranlarla, 2014'te Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesinden bu yana bu ilhakı desteklemiştir (Levada Center, 2021). Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik görüşleri ve politikaları Rus elitleri ve halkı tarafından da geniş ölçüde paylaşılmaktadır (D'Anieri, 2019: 25; Gretskey, 2020: 21). Birçok Rus demokrati, Ukrayna'nın Kırım ve Sivastopol üzerindeki egemenliğini tanımayı reddederek Rus milliyetçileriyle ortak bir görüşe gelmişlerdir. Rus liberalleri, Kırım ve Sivastopol konusunda milliyetçilerden farklı düşünmüyorlardı. Kırım Rusya tarafından ilhak edildikten sonra, muhalif Rus milliyetçilerinin safları seyrilmeye başlamıştır. Milli Demokratik Rus milliyetçileri de Kırım'ın ilhakını desteklemiştir. Milli demokratik hareketin teorisyenleri, daha önceleri, en zor işin, Rus milliyetçiliğinin Sovyet emperyal ideolojiden ayrılması olacağını söylüyorlardı. Kırım'ın ilhakından sonra

görüldü ki, Rus milliyetçilerinin milli demokratik kanadı bile hâkim emperyal yaklaşımdan kendini kurtaramıyordu (Pain, 2016: 58).

Kırım'ın ilhakı hemen hemen tüm Rusların ve Rus milliyetçilerinin heyecanla destekledikleri gelişmelerden biri olmuştur. Kırım'ın ilhakından sonra Putin'in destek oranları çok büyük artış göstermiştir. Milliyetçiler arasında da, önceden Putin'e karşı olan birçok Rus milliyetçisi, Kırım'ın ilhakından sonra Putin destekçisi haline gelmiştir (Hale, 2016: 245). 2014'ün Ağustos ayında yapılan kamuoyu yoklamalarında Putin'in destek oranı yüzde 86'ya kadar çıkmıştı (Rayman, 2015). Bu oranlar, Kırım konusunda Rus halkının bir konsensüse sahip olduğunu göstermektedir (Ivanov, Korchenkova and Goriashko, 2014).

18 Mart 2014'te Putin, Rusya Federal Meclisinde Kırım ve Sivastopol'un Rusya Federasyonuna dâhil edilmesi hakkındaki konuşmasında, Kırım'ın ilhakını şu şekilde meşrulaştırmıştır:

“Halkın kalbinde ve aklında Kırım her zaman Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olarak görülmüştü ve hala da öyledir... Kırım en eski zamanlardan beri Rus toprağıdır (iskonno russkaia zemlia) ve Sivastopol bir Rus şehridir (russkii gorod) (Putin, 2014).” Bu yaklaşıma göre, Kırım'ın alınması sadece Kırım tarihsel olarak Rus İmparatorluğu'nun ve Sovyet Rusyası'nın bir parçası olduğundan dolayı meşru değildir, buna ek olarak ayrıca Kırım etnik Rus toprağı olarak görülmektedir. Kırım'ın ilhakı hem tarihi bir adaletsizliğin düzeltilmesi hem de etnik kendi kaderini tayin hakkı olarak sunulmuştur. Putin'in aynı konuşmadaki ifadesiyle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla “Rus halkı, (russkii narod) eğer en büyüğü değilse, dünyadaki en kalabalık bölünmüş milletlerinden biri haline gelmiştir (Putin, 2014).” Şimdi Kırım'ın alınmasıyla etnik Ruslar (tabi yerli Ukraynalılar ve Kırım Tatarlarıyla birlikte) ve Rus toprakları anavatana geri katılmaktadır (Blakkisrud, 2016: 259).

Kırım ve Sivastopol'un Rusya Federasyonu tarafından ilhakı, hem etnik Rus milliyetçilerinin hem de Rusya İmparatorluğu ve Sovyetler Birliğinin yeniden kurulmasına taraftar olan Rus milliyetçilerinin Putin'i desteklemelerine neden olmuştur.

SONUÇ

Bu makalede üç Rus milliyetçisi yaklaşımın (Slovo Natsii, Aleksandr Soljenitsin ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin) Ukrayna ve Ukraynalılar konusundaki görüşleri incelenmiş ve bu üç yaklaşımın Ukrayna ve Ukraynalılar konusunda benzer düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Her üç yaklaşım da Ukrayna'nın yapay bir ülke olduğunu ve ayrı bir Ukrayna milletinin olmadığını savunmaktadırlar. Ukrayna bu gruplar tarafından, Batı bölgesi hariç, Rus toprağı olarak görülmektedir. Doğu Slavlarının Rus milletinin kolları olarak birleştirilmesi, Rusya'nın sınırlarının genişletilmesi, Rus Ortodoksluğunun savunulması konularında benzer görüşlere sahiptirler. Ayrıca bu üç yaklaşımın incelenmesi Rus milliyetçilerinin Ukrayna ve Ukraynalılar konusundaki yaklaşımlarının yeni olmadığını, eskiden beri benzer yaklaşımların Rus milliyetçilerinin farklı kanatları tarafından paylaşıldığını göstermektedir. Rus milliyetçileri Ukrayna'yı bağımsız bir ülke ve Ukraynalıları Ruslardan ayrı bir halk olarak kabul etmekte her zaman zorlanmışlardır. Ayrıca, Kırım'ın ilhakı da, Rus milliyetçilerinin tüm kanatlarının güçlü bir şekilde desteklediği bir gelişme olmuştur.

1970 yılı sonunda kaleme alınan Slovo Natsii'nin yazarları Ukrayna hakkında bugün konuşuyor gibidirler. Bu metindeki söylem ile bugünkü durum arasında büyük bir benzerlik vardır. O zaman da, Rus milliyetçilerinin Rus olarak gördüğü, “vazgeçmeyeceğiz” dedikleri topraklar bugün de Rusya'nın Ukrayna'da hak iddia ettiği bölgelerdir. Benzer şekilde, Soljenitsin de, Ukrayna'nın büyük bölümünün Rus Birliği'nin parçası olduğu düşüncesini öne sürmüş ve Ukrayna'nın güneydoğu bölgeleri üzerindeki egemenliğini sorgulamıştır. Rus Ortodoks Kilisesi de, tüm doğu Slavlarının ilk Rus devleti olarak kabul edilen Kiev Rus'tan geldiği ve Rus milletinin Ukraynalılar (Küçük Ruslar), Belaruslar (Beyaz Ruslar) ve

(Büyük) Ruslardan oluşan üç kolu olduğu anlayışına sahiptir. Görüldüğü gibi, Rus Ortodoks Kilisesi de Ukrayna ve Ukraynalılara ilişkin olarak Rus milliyetçileriyle ortak görüşlere sahiptir.

Rus milliyetçiliği, Ukrayna'yı Rus olarak ve Ukraynalıları Rus milletinin bir kolu olarak tanımlamaktadır. Buna göre Rus tarihi Kiev'de başladı ve ilk Rus devleti 'Kiev Rus' idi. 'Küçük Ruslar' olarak adlandırılan Ukraynalılar Rus milletinin bir kolu olarak görüldüler. Bugün Rus milliyetçiliği Rusya'nın siyasi hayatında hâkimiyete sahiptir. Çoğu Rus için Ukraynalılar ve Ukrayna, Rusların ve Rusya'nın bir parçasıdır. Rusya, Ukrayna'nın bir ülke ve Ukraynalıların ayrı bir millet olarak varlığını kabullenmemeye devam ediyor. Ruslar, Ukraynalıları Rus milletinin bir parçası olarak görmeye devam ediyorlar. Bu anlayışın Rus milliyetçilerinin geniş kesimlerinde paylaşılan, derin kökleri olan bir anlayış olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Barghoorn, F. C. (1986). Russian Nationalism and Soviet Politics: Official and Unofficial Perspectives”, R. Conquest içinde, *The Last Empire: Nationality and the Soviet Future*, Stanford, Hoover Institution Press.
- Blakkisrud, H. (2016). Blurring the Boundary between Civic and Ethnic: the Kremlin’s New Approach to National Identity under Putin’s Third Term, *The New Russian Nationalism: Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000-2015*, P. Kolsto ve H. Blakkisrud içinde. Edinburg, Edinburg University Press.
- D’Anieri, P. (2019). *Ukraine and Russia: From Civilized Divorce to Uncivil War*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Dunlop, J. (1995). *The Rise of Russia and Fall of the Soviet Empire*. Princeton, Princeton University Press.
- Gretskiy, I. (2020). Lukyanov Doctrine: Conceptual Origins of Russia’s Hybrid Foreign Policy – The Case of Ukraine. *Saint Louis University Law Journal*, 64 (1).
- Hale, H. (2016). “How nationalism and Machine Politics Mix in Russia”, *The New Russian Nationalism: Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000-2015*, P. Kolsto ve H. Blakkisrud içinde. Edinburg, Edinburg University Press.
- Ivanov, M., Korchenkova N. ve Goriashko, S. (2014). ‘Odin v bol’shinstve’, *Kommersant*, 26 Aralık, <https://www.kommersant.ru/doc/2641017>, Erişim Tarihi: 15.07.2021.
- Kuzio, T. (2020). *Crisis in Russian Studies? Nationalism (Imperialism), Racism and War*. Bristol, E-IR Publishing.
- Kuzio, T. (2022). *Russian Nationalism and the Russian Ukrainian War: Autocracy, Orthodoxy and Nationality*. Abington, Oxon, Routledge.
- Levada Center. (2021). Kırım, 26.04.2021, <https://www.levada.ru/2021/04/26/krym/>, Erişim Tarihi: 22.10.2021.
- Pain, E. (2016). “The Imperial Syndrom and Its Influence on Russian Nationalism”, *The New Russian Nationalism: Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000-2015*, P. Kolsto ve H. Blakkisrud içinde. Edinburg, Edinburg University Press.
- Pankhurst, J. J. (2020), *History, Ecclesiology, Canonicity, and Power: Ukrainian and Russian Orthodoxy after the Euromaidan*, E.A. Clark ve D. Vovk içinde, *Religion During the Russian-Ukrainian Conflict*, Abington and New York, Routledge.
- Plokhly, S. (2017). *Lost Kingdom. A History of Russian Nationalism from Ivan the Great to Vladimir Putin*. London, Penguin Books.
- Putin, V. (2014). ‘Obraşçenie Prezidenta Rossiiskoi Federatsii’, <http://www.kremlin.ru/news/20603>, 18 Mart 2014, Erişim Tarihi: 08.11. 2015.
- Rayman, N. (2015). “Putin’s Approval Rating Rises to 86% Despite Slumping Economy” *Time*, 26, February, <http://time.com/3724564/putin-approval-rating/>, Erişim Tarihi: 17.12.2022.
- Shestopalets, D. (2019). The Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate, The State and the Russian-Ukrainian Crisis, 2014–2018. *Politics, Religion and Ideology*, 20 (1).
- Slovo Natsii (Milletin Sözü). (1971). <https://cyberleninka.ru/article/n/slovo-natsii/pdf>. Erişim Tarihi: 15.03.2023.
- Solzhenitsyn, A. (1991). *Rebuilding Russia: Reflections and Tentative Proposals*. New York, Farrar, Straus and Giroux.
- Tunçer-Kılavuz, İ. (2023). *Rus Milliyetçiliği*. İstanbul: Doğan Kitap.